

O čem vypovídá jazyk?

Jan Dostal

Chartres, město ve Francii, proslulé světoznámou katedrálou, bylo v 10., 11., 12. století sídlem duchovní akademie, jež byla tehdy významným duchovním centrem nejen Francie, ale celé západní Evropy. Do okruhu učitelů na této akademii patřil i filosof, pedagog a básník *Alanus ab Insulis*. Ten vypráví v jednom svém díle o tom, jak se mu zjevila bohyně přírody, Natura; stanula před ním jako panenská postava nevídané krásy, na hlavě měla korunu s dvanácti a sedmi drahokamy a oděna byla rouchem, na němž byla vyobrazena celá říše živočišstva. Alanus pak líčí, jak se bohyně Natura zahledí na člověka, na život lidí na Zemi, a jak jí z očí vytrysknou slzy a stékají jí po tváři.

Tak bylo ještě ve středověku možné prožívat vztah mezi přírodou a člověkem: Na jedné straně příroda, dosud nedotčená, tak jak vyšla z rukou Božích, a naproti tomu člověk, odcizující se své nebeské vlasti stále více.

Jak bychom v tomto duchu viděli vztah přírody a člověka dnes? Bohyně Natura přestala být tím, čím bývala. Lidé ji přemohli, spoutali a surovým násilím odvlekli do otroctví, kde pro ně musí konat nejdpudivější služby. Kdyby se nám měla zjevit, spatřili bychom ji oblečenou do špinavých cářů, schoulenou do koutka. Dnešní vztah k přírodě je projevem darwinistického uvažování, představy, že život je boj a že o život je třeba bojovat nemilosrdně všemi prostředky. Člověku se zdá samozřejmé a správné, že všechno musí sloužit jeho egoismu. I příroda. Připomeňme si kravíny, vepřiny, velkoslepičárny, kde se využívá jakéhokoli mučení zvířat, slouží-li lidskému zisku. Připomeňme si pole práškovaná rok co rok jedovatými látkami proti škůdcům, táž pole, z nichž přijímáme svůj vezdejší chléb. Otrávené prameny a studně. Řeky

bez ryb. Kam se poděli nespočetní motýli, koroptve, zajáci?
Jak jinak přistupovali lidé ještě před 100 lety k domácím zvířatům,
k polím, k chlebu, jak pečovali o studánky! To všechno je pryč.
Příroda už není dobrotivá živitelka, utěšitelka; Člověk ji zotročil,
dokonce hůř než to: Už v ní ani nevidí živou bytost, jenom souhrn
„výrobních prostředků“, bezmocný *nástroj*, sloužící libovolným
lidským potřebám. -

A jak se dnes člověk dívá na *jazyk*? Obdobně. Encyklopedie
charakterizuje jazyk jako „soustavu zvukových a dorozumívacích
prostředků.“ „Prostředků“! Uvědomme si, co je tím vyjádřeno: I
jazyk je tedy pouhý prostředek, nástroj, méně než otrok, a člověk si
osobuje plné právo zacházet s ním podle své libovůle. Ještě 19.
století mělo jiné představy o jazyce. Zpívalo se:

„Jazyka dar svěřil nám Bůh,
Bůh náš hromovládny...“

Tady se jazyk ještě označuje za „svěřený dar“. S darem, který
mu byl svěřen, bude člověk asi přece jenom zacházet odpovědněji, s
jistým ostychem, ne, jak mu napadne. Bude se ptát: Proč, k čemu
mi byl jazyk vlastně svěřen?

Když před více než šedesáti lety Pavel Eisner napsal svou
jedinečnou knihu o češtině, nazval ji „Chrám i tvrz“. Jak jiné jsou to
obrazy než představa „nástroje“! „Chrám“ - to je prostor, do něhož
vcházíme, abychom tam v sobě probudili nejsvětější pocity. Jazyk -
chrám! I jazyk by tedy měl být prostorem, do něhož můžeme vejít a
kde nás může ovanout dech něčeho vyššího, než jsme my. A „tvrz“ -
to je místo, které člověka chrání před útoky nepřátel. Jazyk jako
ochrana, jako útočiště v nebezpečných dobách!

Jsme vůbec ještě schopni se takto dívat na jazyk? A všimněme
si: Ty obrazy chápou jazyk jako něco, co nám nepatří, s čím tedy
nemůžeme zacházet, jak nám napadne, ale co bychom zato asi
mohli pomalu objevovat, odhalovat jeho tajemství, abychom ho
pak také dokázali používat jinak než jako pouhého - nástroje! Jazyk
tady před námi vyvstává jako cosi velkého, co plně neznáme, co

budeme stěží schopni cele obsáhnout!

Ale jsou i jiné, dnešnímu chápání ještě vzdálenější představy o jazyce. Mohli bychom například připomenout Janovo evangelium, ale nejenom je, třeba i Hérakleita z Efezu, Filóna Alexandrijského, Plotina. Ti všichni nemluví jenom o lidském slově, nýbrž ještě o jiné, skryté mluvě: o slově Božím. Bůh promlouvá, a jeho mluva vytváří světy. Nemluví, aby se s někým dorozuměl, ale slovem daruje sám sebe, aby mohl vzniknout svět, všechno, co kdy povstalo. Jenom díky tomu, že člověk byl stvořen jako obraz Boží, byl mu vštípen i božský dar řeči. I když jeho slovo nevytváří viditelné bytosti jako slovo Boží, má přece jenom moc vyvolat v naslouchajícím představu kterékoli bytosti a poukázat na její existenci. Mluví-li člověk, *napodobuje tedy v něčem mluvu Boží*, a má možnost tvořit světy v mysli toho, kdo naslouchá. (Představte si, prosím, jaké by to bylo, kdybychom si toto připomínali, kdykoli chceme promluvit! Kam by se v té chvíli poděla „soustava zvukových a dorozumívacích prostředků“!) -

Co je tedy řeč, jazyk? Kdybychom nezaujatě zkoumali gramatiku, uvědomovali bychom si stále zřetelněji jedno: že jazyk je živý celek, *organismus*, jehož všechny složky se mohou podivuhodným způsobem spojovat. Když mluvíme, používáme služeb tohoto organismu. Protože to je organismus, můžeme v něm dokonce pociťovat i zvláštní druh bytosti. Bytosti, s níž bychom se asi měli co nejdůkladněji obeznámit, než začneme používat jejích služeb. I nemluvně přece nejdříve naslouchá, a pak teprve začíná mluvit. Můžeme i my nějak „naslouchat“ té bytosti, za kterou jsme označili řeč? Vnímat ji? Ano. Můžeme v první řadě zjistit, že to je bytost chovající v sobě velikou, nezměrnou moudrost. Měli bychom se snažit pochytit aspoň něco z této zvláštní moudrosti. Řeč ji před námi netají. Záleží jenom na nás, rozhodneme-li se ji vnímat. O to se nakonec budou pokoušet i tyto kapitoly.

Snad tím dosáhneme toho, že z přehlížené otrokyně, krčící se v koutku, se znova stane poselkyně nebes, zářící novým, nám asi dotud nepovědomým jasem, ochotná obdarovat každého, kdo se k

ní bude blížít s otevřeným srdcem, a zjevující nám i onu zvláštní moudrost, na kterou dnešní svět dokonale zapomněl. Co všechno nám jazyk může zjevit? Především patrně *charakter národa*, který se tímto jazykem dorozumívá. Pokusíme se to doložit na dvou typických rysech češtiny.

Chce-li Cech mluvit o sobě, užívá slůvka „já“. Tím už dává najevo, že prožívá sám sebe jinak než třeba Němec. Němec o sobě říká „ich“. Všimněte si, že kdykoli vyslovíte toto „ich“, tak budete zřetelně cítit svou hlavu. To německé slovíčko skutečně obrací člověka k sobě, k uvědomení sebe. Kdežto to dobrácké, bodré české „já“ člověka otvírá směrem k světu. Zkuste si to znázornit eurytmicky, a možná až užasnete, jaký je rozdíl mezi gesty vyjadřujícími to a ono slovo.

Stojí za to si všimnout ještě jedné maličkosti. Když vyslovíte „já“, můžete se vesele usmívat, při „ich“ to nejde, Němec je nucen brát sám sebe převelice vážně. Ale z výrazu toho slova „ich“ také pochopíme, že Němci vytvořili před 200 lety velkolepou filosofii, která se točí kolem otázky lidského já. Kdežto Češi nevytvořili v podstatě žádnou filosofii - protože se asi zabývají příliš málo svým nitrem.

Němci, jak víme, musí k slovesným tvarům přidávat osobní zájmena. Nám stačí, když řekneme: „Mluvím.“ Němec musí říct: „Ich rede“, musí připomenout sám sebe. - Srovnejte to ještě s jinými národy. Když chce Francouz označit sám sebe, řekne: „moi“; v tom označení je také obsaženo „a“, jako u nás, ale úsečné, nerozlévající se do světa. Užije-li slovesa, musí také říci: „já mluvím“, ale v tom případě je to „já“ docela bez přízvuku, nenápadné: „je“, „je parle“. Kdežto Angličan, mluví-li o sobě, užije sice výrazného, dlouhého, sebevědomého „í“: „me“. Ale ve spojení se slovesem se otvírá do světa, podobně jako my: „I am speaking“. Je to jistě jenom jazyková drobnost, ale jak výstižná!

Druhá zvláštnost češtiny, která stojí za uvedení, je záliba v *tvorbě zdobnělin*. Ocituji několik úryvků z delší statě Pavla Eisnera

(„Chrám i tvrz“, str. 67-69):

„Čeština má mnoho zdobnělin. a bývají cizincům nápadné - ať už

svou hojností, ať - některé - svou povahou. A opravdu: slova jako *kafičko, mlíčko, polívčička, pivíčko, bifteček, párečky, rohlíčky, koláčky, knedličky, nudličky, pošušňáníčko, gulášek, paprička, kolínko* (to jedlé!), *jitrničky, pohodličko, do nebička - do peklíčka, pánbíček, božítku* vymezují český život od toho drahého břiška až po samého Pánaboha velmi pozoruhodným růženečkem zdobnělin a zdobnělineček.“

„Jsou ovšem zdobněliny úplně neutrální, a to proto, že z jejich demi- nutivního tvaru zdobňující význam nadobro vyprchal. Neřikolog bývá překvapen, když slyší, že např. slova *slunce, srdce, ježek* jsou zdobněliny od základů *sluň, srd, jež* - což je důvod, proč neříkáme *slunčiti se, srdečnatý, ježčiti se*, nýbrž *sluniti se, srdnatý, je-iti se* (ale ovšem *srdčitý* a lidové *srdcatýj*).

Takových zdobnělin, jež si jakožto zdobněliny vůbec neuvědomujeme, je v češtině mnoho, a jde jen o příklady, uvedeme-li: *houska, klubko, krabice, stopka, řebřík, palec... vařečka, sýček, krtek* {*krt* je už vzácností), *toulec, spánek, puklice, kytice, lavice, cívka, uhlík* (ve významu chemickém, prvek), *hořčík, sodík, draslík, nebožtík* (základ *nebožec*). Jindy ještě pocítujeme deminutivní tvar, ale zdobnělý význam se vytratil, zdobnělina se absolutizovala, jsme odkázáni výhradně na ni: *pisát-ko, párátka, kukátko...louskáček, umíráček, červánek...“*

O čem svědčí časté zdobňování? Určitě o sklonu nebrat věci příliš vážně, s respektem, o sklonu k jakémusi suverénnímu nadhledu. Člověk zdobňuje jenom tehdy, je-li schopen se cítit nad věcí. Čech to zřejmě dovede. Pro Němce by bylo asi nepředstavitelné užívat zdobnělin pro nebe nebo Pánaboha. Jazyk nám tady dokládá klasicky tu vlastnost, která proslavila Čechy v Haškově Švejkovi. Naše švejkovství je zakotveno už v jazyce.

Tak nám moudrost jazyka může vypovědět leccos o *duši národa*. Ale jazyk je také trvalým svědkem *národních dějin*. Připomíná nám velmi důtklivě, že tyto dějiny neprobíhají izolovaně

od dějin jiných národů, že je tedy neodůvodněný každý úzkoprý nacionalismus, odtahující se od všeho, co mu připadá cizí.

Především je třeba mít na mysli, že řeč, jako zásadní schopnost, je něco všelidského. Národy sice mluví různými, velmi různými jazyky, ale lidský *hrtan* je konstruován u všech stejně, a u všech má v podstatě předpoklady k vytváření stejného fondu hlásek. Je pravda, že u různých národů se vyskytuje různý repertoár určitého druhu hlásek. Čeština zná například hrdelní hlásky *g, k, ch*; národy Středního východu jich mají neporovnatelně víc. A přece: Možnost je tvořit máme i my stejně jako oni. Podobně najdeme na dálném východě hlásky nazálního charakteru, kterých my nepoužíváme; podle stavby mluvidel bychom jich mohli používat také. A není pravda, že by čeština vůbec neměla nosovky - mluvená čeština je samozřejmě má, jen zkuste pozorně vyslovovat a poslouchajte se: *Lenka, Hanka, prkýnko, spínkat, hangár, Kongo*.

Poláci zase mají větší výběr sykavek než my, Slováci rozlišují - jako Rusové nebo Poláci a jiní - tvrdé a měkké *l*, ale to všechno nakonec patří do základního okruhu hlásek, jak jsou obsaženy v abecedě.

Schopnost tvořit tyto hlásky je všelidská, náš *hrtan* je nadnárodní. Pokud bychom mluvili ve smyslu Steinerově o archandělech jako duchových vůdcích národů, pak musíme vytvarování lidského *hrtanu* přičíst zvláštní kategorii bytostí vyšších, než jsou archandělé; Steiner skutečně uvádí, že to byli duchové Slunce, Exusiai, ti, jejichž souhrn nazývá Janovo evangelium *Logos*, Slovo. Ti tedy předali člověku slovo, to, jež „bylo původně u Boha“. Archandělé pak převzali tento všelidský dar z rukou andělské hierarchie Exusiai a přizpůsobili jej svým specifickým záměrům s tím nebo oním národem. Tak se z jednotné prvotní řeči vyvinuly odlišné národní jazyky.

Jenomže archandělé nepůsobí odloučeně, každý na svém písečku. I oni slouží všelidským záměrům. Ve společné působnosti dávají podněty k tomu, aby se národy vzájemně oplodňovaly. To platí i v oblasti jazyka. Lidé mluví určitým jazykem, ale když se setkají se zajímavými vymoženostmi jiných národů, přejímají je a

zároveň přejímají i příslušná cizí označení a vtělují je do pokladnice vlastního jazyka. To, co se nám jeví jako národní jazyk, se nevyvíjí jenom z podnětů příslušného národa, nýbrž absorbuje obrovské množství prvků pocházejících odjinud.

Je jistě na místě, máme-li rádi svůj jazyk. Této lásky by mělo být dokonce více, než jí lidé dnes mají. Ale přitom není třeba se stydět za to, že například více než třetina českých slov byla postupně převzata z němčiny, zejména ze staroněmčiny. Tady sám jazyk upozorňuje, jak přirozená je kulturní spojitost dvou národů. Na druhé straně zase některá česká slova pronikla do němčiny, třeba *ũičnebopečť*. Ale nejenom němčina nám darovala řadu svých slov, skoro všechny evropské národy nám přispěly, dokonce i mnoho mimoevropských národů. A jak uvidíme, i antické národy nám se svou kulturou odkázaly i velkou řadu svých výrazů. Každý jazyk je dílem mnoha národů, a každý nám připomíná bláhovost jakéhokoli úzkoprsého nacionalismu.

Rozhlédneme se trochu po těch jazykových výpůjčkách. Výrazy označující části těla jsou pochopitelně původní. Jiné už je to s oblečením. I v té oblasti máme některá původní označení: *ponožky, spodky, sukně, plášť, střevíce*. Ale:

čepice - z němčiny

košile - z latiny

vesta - z němčiny

kabát - z perštiny

sako - z italštiny přesněmčinu

kalhoty - z italštiny

boty - z francouzštiny

halenka - ze srbochorvatštiny

kostým - z francouzštiny

punčocha - z německého

výrazu pro šněrovací botu

kravata - z francouzštiny

přes němčinu

mikina - podle Mickey Mouse

Obor nábytku obsahuje málo původních českých slov. Ještě tak *stůl* a *postel*. Skříň a židle jsou z němčiny, kamna z italštiny. A Eisner podotýká („Čeština poklepem a poslechem“, str. 10):

„*Almara* - krásné slovo, z latiny. Nám však budiž příležitostí, abychom si vzpomněli, že žijeme v těch svých čtyřech zdech téměř v samé cizotě: *kredenc* - *šifonér* - *truhla* - *sesle* - *židle* - *fotel* - *kanape* - *gauč* - *koberec* - *čaloun* - *lustr* - *lampa* - *plotna* - jediné z těch slov není od původu české.“

Z kuchyňského nádobí jsou původní: *mísy*, *džbány*, *hrnce*, *pekáče*, *číše*. Z němčiny: *talíře*, *šálky*, *žejdlíky*, *rendlíky*, *kastroly*, z latiny přes němčinu: *pánev*, z maďarštiny přes slovenštinu: *pohár*.

V oblasti pokrmů se to hemží cizími slovy, podle toho, jak do české kuchyně pronikaly cizí lahůdky. Cizího původu nejsou jenom *káva*, *čaj*, *rýže*, *makrely*, *pomeranče*, *fíky* a *datle*, nejenom *kotlety*, *guláše* a *palačinky*, ale kupodivu i ty zdánlivě tak české *knedlíky* a *noky*, stejně jako *špenát*, *salát*, *salám*, *kapusta*, *celer* a *petržel*. *Brambor* je sice slovo české, ale chce poukázat na to, že to je plodina, která k nám přišla z Braniborska.

Termíny z oblasti náboženské praxe pocházejí pochopitelně z latiny, popřípadě z řečtiny: *kostel*, *klášter*, *kaple*, *mše*, *oltář*, *papež*, *biskup*, *pop*, *kacíř*, *nešpory*, *biřmování*, *almužna*, *opat*, *mnich*, *abatyš*, *jeptiška* (výpočet podle Eisnera).

To se zdá přirozené, méně odůvodněné, ale velmi výmluvné je, že z latinského starověku přežívají termíny z oblasti politického života (nejen u nás, ale ve všech evropských jazycích): *prezident*, *ministr*, *senátor*, *republika*, *konstituce*, *diktatura*, *revoluce*, *referendum*, *plebiscit*, *rezoluce*, *proklamace*, *manifest*, *feudalismus*. Výraz *komunismus* pochází také z latiny, oklikou se odtamtud dostaly k nám i *socialismus* a *kapitalismus*. Ze staré řečtiny přežívají: *politika*, *demokracie*, *monarchie*, *tyranie*. - Když uvážíme, jak velice se během tisíciletí změnilы životní podmínky, sotva se ubráníme otázce, jak je možné, že když přemýšlíme o politice, pořád se spokojujeme s pojmy převzatými z politických poměrů ve středověku a ve starověku? Naznačuje nám sama jazyková situace, že je asi krajně naléhavé hledat pro řešení dnešních politických problémů nové, úplně jiné pojmy, takové, které by odpovídaly dnešním poměrům a dnešnímu vědomí?

Když mluvíme, ožívají tedy v naší řeči celá tisíciletí, kdo by dnes tušil, že slova jako *titěrný*, *trakař*, *tuk*, *váček*, *vločka* byla přetvořena z němčiny?

Ze slovanských jazyků se u nás přejímalo nejen bezděčně, ale také uvědoměle, záměrně v době národního obrození v 19. století. Tak vytvořil například Presl celou naši přírodovědeckou terminologii.

Z polštiny se k nám dostala slova: *bádat*, *blizna*, *brukev*, *bryčka*, *častovat*, *drožka*, *dumat*, *hvozdík*, *klobása*, *kreslit*, *lodyha*, *ropucha*, *postrádat*, *selanka*, *svišť*, *tasemnice*, *tkvít*, *tlumit*, *tryzna*, *vážka*, *vzor*, *zdroj* a řada dalších.

Ze srbochorvatštiny: *čelenka*, *halena*, *chaluha*, *rumělka*, *snacha*, *víla*.

Z ruštiny: *boдрý*, *bohatýr*, *boltec* (tento výraz vytvořil Presl kupodivu podle ruského „boltať ušami“), *čaj*, *črta*, *dikobraz*, *družba*, *holedbat se*, *chrabrý*, *jantar*, *knuta*, *kormidlo*, *kulomet*, *ladoňka*, *maják*, *mrož*, *nuda*, *průmysl*, *příčestí*, *saranče*, *sloh*, *smršť*, *sopka* (nástojte: souvisí se „sypat“!), *stať*, *tečka*, *tlupa*, *vějíř*, *vkus*, *vlát*, *vzduch*, *záhada*, *žábry*.

Sotvakdy si uvědomujeme, že používáme běžně i slov, která k nám zabloudila z Orientu:

topůrko - ze staroperštiny *alkohol* - z arabštiny

tovar - z tatarštiny *šála* - z perštiny

tulipán - z perštiny oklikou přes italštinu *tvaroh* - z mongolštiny

Slovo velbloud vzniklo velikou oklikou: přes gótštinu z řeckého *elefas*, které ovšem znamená - slon!

Takové posuny ve významu, když zabloudí některé dávné slovo do jiného, novějšího jazyka, jsou častější. Několik příkladů zajímavých zejména pro učitele:

Slovo *škola* pochází z řeckého *scholé*, které ovšem znamenalo „prázdnost“, „volnost“! Zdánlivě to je opak dnešního významu. A přece ne tak docela. Protože v Řecku se právě hodin volna využívalo k návštěvě filosofických škol.

Výraz *cvičit* se vyvinul z německého *zwicken*, které znamená „štípat“ a kdysi také znamenalo „nutit koně při drezuře trýzněním k určitému úkonu“. „Cvičení“, by pravda, mělo být něco jiného, nemělo by být trýzněním; ale nestává se jím občas?

Žák je zčeštěné latinské slovo „*diaconus*“, které neznamenovalo „žáka“, nýbrž „sluhu“. Jsou si dnes všichni učitelé vědomi toho rozdílu?

Slova ovšem mění postupně svůj význam i v jednom a téže jazyce.

Tak slovo *kýta* znamenalo původně „chuchvalec“, například „chuchvalec masa“. Zdrobnělinu tohoto původního významu máme ve slově „*kytka*“, „*kytice*“ -, což byl původně „chuchvalec květů“.

Kluk byl původně „opeřený šíp“. Jako nadávky se toho slova používalo ve spojení „*kluk nepeřený*“, čili „*budižkníčemu*“.

Pitomý znamenalo „krmený“; „*hus pitomá*“ označovalo krmenou domácí husu, proti divokým husám nemotornou, tedy - „*pitomou*“.

Obor byl kdysi „oboraný kus pole“.

Lis je vlastně - liška, protože dává něco jako liška svou kořist.

Padouch se nazývalo dítě člověka odsouzeného na šibenici a pak omilostněného; bylo to dítě neplnoprávné.

Plakati znamenalo „biti se v prsa“.

Platit *jako mourovatý* znělo původně „jako morovatý“, tj. jako člověk podezřelý z moru, který se musel vyplatit, aby směl zůstat doma.

Ale máme příklady i z novější doby. Například ještě v roce 1948 píše P. Eisner („Čeština poklepem a poslechem“):

„*To je fantastické*, řeknu jen tehdy, soudím-li, že to svou nesmyslností, nenadaností, zvráceností přesahuje možnosti trojrozměrné reality. Tedy funkce veskrze záporná.“ Jak se časy mění!

Nebo: Slovo *kino* proniklo do češtiny až v době německé okupace a natrvalo se u nás zabydlelo vlivem ruštiny za komunismu. Dříve se chodilo „do *bijáku*“. Ještě v roce 1948 píše P. Eisner („Čeština poklepem a poslechem“): „*To je dost pozoruhodné: že se český národ consensu omnium rozhodl pro slovo biograf, kdežto jeho germánský soused si zvolil slovo Kino.*“

To je jazyk, svědek dějin.

Ale jazyk vypovídá i o charakteru té společenské skupiny, která ho používá. Z nářečí můžeme vyslyšet povahu lidu určitého kraje. Vzpomeňme na Havlíčkovo:

Hanák velké panák
ztěžka vekračoje:
jedno noho drohó
kpredo postrkoje.

Máme argoty, hantýrky, žargony - třeba studentský slang, žižkovskou hantýrku atd. Člověk vypovídá něco o své příslušnosti k určité společenské vrstvě nebo skupině, podle toho, řekne-li *utéct* nebo *vzít roha*, *dát si pozor* nebo *dát si bacha*, *ukrást* nebo *čmajznout*. Nebo vsouvá-li do každé věty částici *vole*.

Ale jazyk pochopitelně vypovídá nejvíce o osobě toho, kdo mluví. Člověk na sebe prozrazuje mnohé, mluví-li zpěvně, melodicky, nebo ve stylu sportovních hlasatelů televize - tj. v jednotvárně rovných liniích s prudkými výbuchy; mluví-li tiše nebo hlučně, rychle nebo pomalu, s důrazy nebo monotónně. Mnoho prozradí i kultura hlásek, zejména samohlásek. Slova *za tebou* slyšíme někdy vyslovovat *zetábbú*. Slova *mám práci* se nezřetelným mumláním mění v *móm prócy*.

Tady se už začínají rýsovat úkoly pro jazykové vyučování na waldorfských školách.